

COLLECTIE

Walter, Het Aidsteam, het GRAF ... Over de collectie van het Fonds Suzan Daniel

Bart Hellinck,
medewerker Fonds
Suzan Daniel vzw

Al sinds 1996 probeert het Fonds, met medewerking van verschillende professionele archiefcentra, zoveel mogelijk van het holebi en trans* cultureel en historisch erfgoed te redden en op een wetenschappelijke manier te ontsluiten: erfgoed van het verenigingsleven, het uitgaansleven en van individuele levens. Intussen hebben de vrijwillig(st)ers al een vijftigtal inventarissen opgesteld van archiefbestanden die worden bewaard in Amsab-ISG, KADOC-KU Leuven en het Archiefcentrum voor Vrouwen-geschiedenis. Hoog tijd dus voor wat toelichting bij enkele belangrijke bestanden, want de vorige bijdrage in dit tijdschrift dateert al van 2004.¹

Walter Van Boxelaer (1922-2010).

Walter, oprichter van de eerste Vlaamse holebigroep

Pas rond zijn veertigste begon Walter Van Boxelaer (1922-2010) zich in te zetten voor holebi's. Eerst probeerde hij een carrière in Belgisch-Congo uit te bouwen. Midden 1946 trok hij naar de Belgische kolonie om er adjunct-gewestbeheerder te worden, maar dat werd voor hem een ontgoochelende confrontatie met de koloniale praktijk. Zijn kritiek hierop en de veelvuldige problemen met zijn oversten werden hem niet in dank afgenomen, zodat hij na nauwelijks anderhalf jaar ontslagen werd. Uiteindelijk velde de Raad van State een arrest in zijn voordeel, maar de administratie vond een makkelijke

manier om dit te omzeilen. Vele jaren lang zou Walter blijven vechten om eerherstel, maar tevergeefs: in Belgisch-Congo was hij voortaan zowel bij de overheid als in de privésector persona non grata. Na een periode van werkloosheid en kortstondige jobs bij koloniale beheerders beheerde Walter gedurende enkele maanden het Restaurant municipal populaire pour travailleurs indigènes in Leopoldstad (Kinshasa). Later was hij initiatiefnemer van het Restaurant Vert voor de zogenaamde évolués. En verder gaf Walter in zijn vrije tijd avondlessen aan Congolezen, hielp hij bij de bouw van woningen voor hen, en was hij secretaris van het Centre d'études sociales africaines. Maar eind 1951 kwam Walter ontgoocheld terug naar het moederland.

Walter Van Boxelaer, centraal met bril, in het Restaurant municipal populaire pour travailleurs indigènes in Leopoldstad (Kinshasa), circa 1948.

Hij was afkomstig uit een heel katholiek milieu. In het begin van dat decennium was hij nog lid van de Christelijke Volkspartij (CVP) en was hij actief bij de christelijke vakbond, maar in 1954 maakte hij de overstap naar de toen nog unitaire Belgische Socialistische Partij (BSP). Meteen begon hij zich volop voor het travaillistische gedachtegoed te engageren in het Travaillistisch Actiecentrum. Verschillen in levensbeschouwelijke overtuiging mochten immers geen beletsel zijn voor de bundeling van de progressieve krachten. Ook nadat het actiecentrum was doodgebloed, bleef Walter politiek actief: hij figureerde enkele keren op verkiezingslijsten in Brussel, zette zich in voor de lokale partijafdelingen en nevenorganisaties ... Toch was hij allerm minst een slaafse partijsoldaat.

Gedurende vele jaren vocht Walter tegen zijn homoseksuele gevoelens. Of zoals hijzelf het in 1995 in een interview met mij verwoordde: 'Omdat dit voor mij als diepgelovige zondig was. Je mag wel zo zijn, maar je mag zo niet doen. Maar dat houd je uiteindelijk niet vol. Je kan dat wel jaren volhouden – en ik ben koppig, dus heb ik dat zowat twintig jaar volgehouden – maar op den duur begeeft je zenuwstelsel, en dan moet je pillen pakken. Schuldbewustzijn, en wat weet ik allemaal. Dan heb ik gezegd: "Jamaar, dat kan toch niet blijven duren. Nu is het gedaan. Ik ga niet meer naar de Kerk, ik ga niet meer te biechten, ik ga leven zoals ik ben."'

Uiteindelijk slaagde hij erin de Nederlandse holebibeweging, het Cultuur- en Ontspanningscentrum (COC), te contacteren, die hem wees op het in Brussel actieve Centre de Culture et de Loisirs (CCL). Geleidelijk aan groeide bij Walter de overtuiging dat er ook in Vlaanderen zo'n vereniging moest komen. Op 15 december 1961 richtte hij in Antwerpen de kern van de Vlaamse afdeling van het

CCL-COC op, waarvoor hij een lokaal en een postbus huurde. Het was het begin van een reeks vrijdagavondbijeenkomsten, die meer dan 28 jaar zou blijven duren.

Aanvankelijk volgde de werking van het COC Vlaanderen in grote lijnen die van het CCL en spitste ze zich toe op het individuele onthaal en op het aanbieden van een ontmoetingsplek. Het groepsleven verliep binnenskamers, onopgemerkt voor de buitenwereld. Contacten met het COC Nederland leerden de Vlamingen echter dat ze niet mochten blijven stilstaan bij de individuele opvang en hulp bij het zelfaanvaardingsproces. Ze moesten ook naar de maatschappij toe werken omdat die de homo's en lesbiennes moest leren aanvaarden. Dat resulteerde in de eerste grote publieke bijeenkomsten, met een colloquium in Brussel (1964) en in Antwerpen (1965).

Maar Walter werd meer en meer gecontesteerd waardoor het COC eind 1965 in woeelig water terechtkwam. Walters idealisme, dynamisme en toewijding werden algemeen geprezen. Terzelfder tijd meenden zijn critici dat hij te impulsief en doordrijvend was en niet diplomatisch genoeg om contacten te leggen en onderhouden. Al speelden de persoonlijke ambities van anderen zeker ook een rol. In elk geval leverde de kwestie een putsch op, waarna het COC Vlaanderen eigenlijk op een zijspoor belandde. Toch bleef het nog tot 1990 bestaan.

Walters archivalia illustreren mooi alle facetten van zijn leven en engagement: zijn persoonlijke leven, de jaren in Congo, het travaillisme (al heeft hij het merendeel van die documenten geschonken aan de Archives du Monde Catholique (ARCA)), en natuurlijk het COC Vlaanderen.

Het Aidsteam

Ongeveer een decennium voor het verdwijnen van het COC Vlaanderen waren seksueel overdraagbare aandoeningen (soa's) – eind van de jaren 1970 nog gewoon 'geslachtsziekten' genoemd – aan een opmars bezig, al lagen weinigen daar echt wakker van. De seksuele (r)evolutie, de geleidelijke emancipatie van homo's en lesbiennes en de toegenomen mobiliteit in de naoorlogse westerse wereld boden nieuwe mogelijkheden tot zelfontplooiing, ondanks wettelijke belemmeringen en reactionaire pogingen tot censuur en intimidatie door douane, politie en justitie. Geslachtsziekten werden op dat moment nog afgedaan als een tijdelijk ongemak, dat door een tijdig bezoek aan de dokter snel weer verholpen was. Ook in de medische wereld overheerste het geloof dat deze infectieziekten met antibiotica te overwinnen waren – de universitaire opleidingen besteedden er hoogstens aandacht aan in de theorie. Aids sloeg dat beeld radicaal aan diggelen. In 1981 merkte men in de Verenigde Staten (eerst) bij enkele jonge, seksueel actieve homomannen een nieuwe, mysterieuze, dodelijke en seksueel overdraagbare aandoening op. Later zou blijken dat aids al een hele tijd sluimerde vooraleer de ziekte de gunstige omstandigheden voor een explosieve groei aantrof.

Veel bleef aanvankelijk onduidelijk en dus overheerste verwarring. De media kwamen eerst met de term 'homokanker' op de prop-pen. Officieel kreeg het nieuwe verschijnsel de naam Gay-Related Immune Deficiency (GRID) opgeplakt. In de zomer van 1982 volgde de uiteindelijke Engelstalige benaming: Acquired ImmunoDeficiency Syndrome, in het Nederlands afgekort tot aids. Bij de patienten was steeds een duidelijke verstoring van het immuniteitssysteem te zien, waar-

door allerlei zogenaamde opportunistische infecties vrij spel kregen. Op dat moment waren er al niet-homoseksuele patiënten opgedoken en werd onder meer ook transmissie via het bloed aangetoond. Uiteindelijk werd ook het retrovirus ontdekt dat aids veroorzaakt, en dat finaal de naam hiv meekreeg.

In eigen land vernamen sommigen al snel wat er aan de andere kant van de Atlantische Oceaan aan de hand was. Maatschappelijk hadden die berichten nog niet veel impact: ze werden weggelachen, ongelooft overheerste. Geleidelijk aan veranderde dat. De combinatie van (vreemde) seks en de dood had een sensationeel trekje dat de media niet onberoerd liet. Zo stortten ze zich op de initiële onzekerheid omtrent de oorzaak en de transmissiewijze, op de rampscenario's waarmee sommigen uitpakten, of op de kordate maatregelen die vanuit bepaalde hoek werden geëist.

Zeker toen in 1985 een hiv-test op de markt kwam, werd de situatie ook hier concreter. Toen bleken wel meer mensen seropositief, ook in de eigen kennissenkring. De ziekte kwam ineens heel dichtbij ... Deze periode was zonder enige twijfel verwarrend, griezelig en confronterend. Zelfs het medisch corps was duidelijk niet immuun voor angst. Het is vandaag moeilijk een beeld te geven van de impact en van het verborgen verdriet dat met aids gepaard ging. Van de angst voor stigmatisering ook. Terzelfder tijd resulteerde de ziekte eveneens in een golf van inzet vanuit heel verschillende hoeken, terwijl de overheid zich aanvankelijk niet erg actief toonde.

De nood aan accurate informatie was groot. Contacten tussen de homo- en lesbiennebeweging, enkele bevriende artsen en het Instituut voor Tropische Geneeskunde (ITG) leidden midden 1985 tot de oprichting van de Stichting Aids Gezondheidszorg (StAG).

Dat was de juridische structuur achter de Aidstelefoon, een anoniem en laagdrempelig informatiekanaal over de nieuwe ziekte. Twee jaar later, toen een aantal bekende figuren uit de Antwerpse homogemeenschap overleden waren aan de gevolgen van aids, volgde de oprichting van de Werkgroep Aids Preventie en Begeleiding, met als roepnaam Het Aidsteam, een verwijzing naar een populaire tv-jeugdserie. In nauw overleg met het ITG wilden de initiatiefnemers Vlaanderen informatie aanreiken zodat het zijn seksuele gedrag kon aanpassen. Eerst gebruikte Het Aidsteam daarvoor een aanhangwagen. Later – na investering van de eigen spaarcenten en een hypotheek op hun huis – trok het met een grote ‘aidsbus’ vol slogans en een anderhalve meter groot ‘condoomventje’ naar markten en dergelijke. Gedurende meer dan twee jaar deed Het Aidsteam op een uiterst zichtbare manier vrijwel alle Vlaamse gemeenten aan. Met weinig middelen maar met veel enthousiasme en idealisme slaagde de groep erin extra initiatieven uit te werken, zowel voor de algemene bevolking als voor het homopubliek. De activistische instelling van Het Aidsteam werkte bij sommigen wel als een rode lap op een stier, al hebben de onderlinge concurrentie en spanningen de werking van het aidsveld nooit belemmerd. Ook de assertieve manier waarmee de medewerkers een aantal zaken poneerden, werd niet door iedereen gesmaakt: ze noemden immers een kat een kat, wat in het toenmalige Vlaanderen op het vlak van seksualiteit nog niet gebruikelijk was. Bovendien stond het vanuit conservatieve hoek vermaledijde condoom, inclusief de versie voor anale contacten, centraal in hun boodschap.

Op dat moment waren al andere grote organisaties ontstaan, die zich exclusief met het thema hiv/aids bezighielden. Daarnaast

Bij preventie is het belangrijk het juiste publiek te bereiken met de juiste boodschap. Enige creativiteit is gezien de vaak beperkte budgetten welkom, zoals bij dit bierviltje uit 1998 met een variatie op de bekende slogan van een biermerk.

waren er nog heel wat verenigingen en instanties die ook in mindere of meerdere mate op dit terrein actief waren. Met het aantreden van Leona Detiège als Vlaams minister van Sociale Aangelegenheden, begin 1992, werd eindelijk gestart met de ontwikkeling van een echt aidsbeleid. De budgetten werden aanzienlijk opgetrokken zodat de diverse groepen zich verder konden professionaliseren. In die context en na grondig beraad besliste Het Aidsteam om vanaf 1993 de doelgroep te beperken tot mannen en jongens met homo-seksuele contacten, al lag die keuze intern en extern gevoelig.

Enkele jaren later was de context al grondig gewijzigd. In de jaren 1980 hadden vanuit wetenschappelijke hoek eerst optimistische geluiden weerklonken: het was slechts een kwestie van een paar jaar vooraleer men erin zou slagen een vaccin en vervolgens een geneesmiddel te ontwikkelen. Dat bleek duidelijk niet het geval. Wel stegen met het geneesmiddel AZT (sinds 1987) en vooral

Van 1987 tot eind 1989 trok Het Aidsteam met de aidsbus naar markten, braderijen, festivals en andere evenementen in zowat alle Vlaamse gemeenten.

met de medicijncocktails (sinds 1996) de levensverwachting en -kwaliteit van mensen met hiv aanzienlijk. Vooral in het Westen had dit een belangrijke impact op het karakter van de ziekte: hiv/aids was en is niet langer automatisch een doodvonnis. 'Sterven aan aids' evolueerde naar 'leven met hiv'. Onder meer daardoor kreeg de preventie steeds complexere vormen, waarbij de boodschap werd genuanceerd – realistischer gesteld – en vertaald naar specifieke subgroepen: mensen met hiv, personen met een vaste relatie ... Preventie werd maatwerk, de preventiewerkers probeerden rekening te houden met de vele leef- en betekeniswerelden van homoseksuele mannen, met de complexiteit van de seksuele praktijk en met de evolutie in de tijd. Tevens groeide de aandacht voor andere soa's.

Meteen daalde het belang van hiv/aids op de maatschappelijke en politieke agenda. De overheid stimuleerde de schaalvergroting in

de welzijnssector en heeft daarmee ook het aidsveld grondig hertekend. In 2000-2001 integreerden en fuseerden de exclusieve aidsorganisaties tot Sensoa, waarbij de aandacht verschoof van hiv/aids naar het ruimere concept 'seksuele gezondheid'.²

De archivalia van alle vroegere exclusieve aidsorganisaties zijn overgedragen aan het Fonds Suzan Daniel. Het meest omvangrijke bestand, dat van Het Aidsteam, is intussen al geïnventariseerd. Het vertegenwoordigt onmiskenbaar een erg rijke bron over ongeveer vijftien jaar strijd tegen hiv/aids. Het archief illustreert niet alleen het eigen functioneren van de archiefvormer, maar bevat ook heel wat informatie over de (inter)nationale situatie. Bovendien documenteert het ook ruimere maatschappelijke evoluties, waaronder inzake homoseksualiteit.

GRAF, het Gentse Roze Aktiefront

Na vijf jaar werking was het enthousiasme van de Rooie Vlinder, de socialistische actiegroep voor de bevrijding van homoseksualiteit, verdwenen, evenals het geloof in de toekomst van de groep. Op 9 oktober 1981 werd de organisatie bijgevolg ontbonden. Terzelfder tijd riepen de Vlinders op tot het vormen van een nieuwe actiegroep. Ze wensten de homo- en lesbiënebeweging immers niet over te leveren aan 'de pastoors en liberalen' waardoor deze bij gebrek aan een militante vleugel zouden teruggrijpen naar een defensieve en betuttelende strategie.

Uiteindelijk ontstond zo, een week na de ontbindingsfuif, het Roze Aktiefront (RAF). De groep legde de klemtoon op het actie-karakter en vertrok volledig vanuit het vijftienpuntenplatform van de homo- en lesbiënedag van 1981. Het socialistische etiket kwam dus te vervallen. Verder stelde het RAF zich (aanzelend en met weinig succes) open voor lesbiënes. Bovendien werd de werking gedecentraliseerd, met kernen in Antwerpen, Gent en Kortrijk – elk met een grote autonomie – en nationale vergaderingen.

Tegen het midden van de jaren 1980 viel eerst de Gentse kern weg en vervolgens de Kortrijkse. De overblijvende groep in Antwerpen bleef zich in de jaren 1980 positioneren tegenover de Federatie Werkgroepen Homofilie (FWH), waarbij de meeste Vlaamse holebigroepen waren aangesloten.³ Maar in het kader van de organisatie van de Roze Zaterdag op 5 mei 1990 en als gevolg van het aantreden van een nieuwe FWH-generatie groeide er geleidelijk aan meer toenadering. Enkele jaren later sloot het RAF zelfs aan bij de koepelorganisatie.

Kort na de ontbinding van het RAF in 2001 ging het volledige archief spijtig genoeg in

vlammen op door een brand in het appartement van zijn vroegere voorman. In de loop der jaren had het Fonds Suzan Daniel gelukkig al de archivalia ontvangen van enkele oud-medewerkers van de Gentse kern, ook wel GRAF genoemd. Op die manier zijn de eerste jaren van de interne werking van de RAF-groepen toch goed gedocumenteerd. Daarnaast zijn (onder meer) de pamfletten, brochures, affiches en periodieken van de latere periode elders in de collectie van het Fonds Suzan Daniel terug te vinden.

Andere inventarissen en klasseringen

Ook een heleboel andere archiefbestanden, eveneens bewaard in Amsab-ISG, zijn al geïnventariseerd. Bijvoorbeeld dat van Pinkwave, het wekelijkse, geëngageerde holebiprogramma van Radio Centraal in Antwerpen, dat van 1995 tot 2013 liep. Van de ongeveer negenhonderd uitzendingen ontbreken er slechts iets meer dan vijftig, door allerlei technische of gewoon menselijke fouten. Het merendeel is gelukkig wel bewaard en bevat een schat aan informatie over allerlei acties, de politieke actualiteit, kunst en cultuur ...

Ook het archiefje van Regard Pluriel is ontsloten. Dat was in het begin van de jaren 1980 een '*groupe d'action contre la répression sexuelle*'. De groep hield zich bezig met de strijd tegen het ontslag van de lesbische lerares Eliane Morissens, de strijd tegen art. 372bis van het Strafwetboek, de organisatie van een homo- en lesbiënedag in Bergen enz.

Voorts zijn er nog de archieven van de Limburgse Werkgroep Homofilie; van cineast Bavo Defurne; van de groep Sjalhomo voor joodse homo's en lesbiënes; van de eerste autonome lesbiënegroep in Vlaanderen Sappho (1974-1981) enzovoort.

Fundoms

Go For

RONNIES Rubbers

(We all make mistakes)

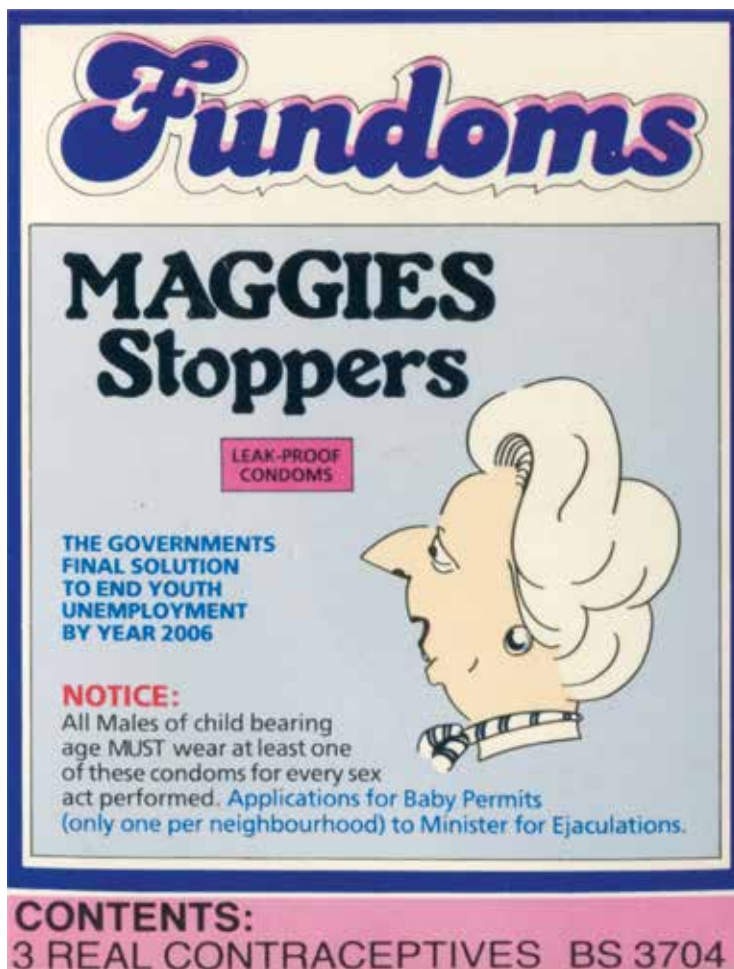
"After 8 lousy years in office, all I got for a leaving present was a condom and a road map.
Are they trying to tell me something — ?

*Yes Ronnie they're trying to tell you to f * * * off!*

CONTENTS:

3 REAL CONTRACEPTIVES BS 3704

Twee buitenlandse exemplaren (circa 1990) uit de ruime collectie condoomverpakkingen van het Fonds Suzan Daniel, met verwijzingen naar de conservatieve Amerikaanse oud-president Ronald Reagan en de Britse premier Margaret Thatcher.

Omwille van de privacybescherming kunnen al deze geïntariseerde archieven slechts worden geraadpleegd mits voorafgaande toestemming van het Fonds Suzan Daniel, al blijven bepaalde delen ervan sowieso nog een hele tijd gesloten.

Aansluitend dient zeker nog te worden gewezen op enkele van de bijzondere collecties. Er zijn de honderden heel diverse condoomverpakkingen, waarmee gedurende decennia is getracht de veiligvrijenboodschap mee te geven aan diverse doelgroepen. Daarnaast is er de uitgebreide documentaire collectie 'los materiaal', met pamfletten, folders, stickers en dergelijke van voornamelijk vele honder-

den holebi en trans* verenigingen, aidspreventiegroepen en uitgaansgelegenheden uit verleden en heden.

- 1 Zie Bart HELLINCK, Paul, Suzan, Roger... : over de collectie van het Fonds Suzan Daniel. In: *Brood & Rozen*, 09(2004)2, pp. 74-79. In een poging om niemand uit te sluiten, gebruikt men de asterisk: zo is 'trans*' een paraplueterm die verwijst naar alle mogelijke genderidentiteiten (transgender, non-binair, agender, genderqueer ...).
- 2 Voor meer informatie, zie: Bart HELLINCK, *1981-2006, 25 jaar strijd tegen aids in Vlaanderen*, Gent: Fonds Suzan Daniel, 2006.
- 3 De holebibeweging is nooit zonder strubbelingen geweest. Zie: Bart HELLINCK, *Een halve eeuw (in) beweging. Een kroniek van de Vlaamse holebibeweging*, Gent: FWH, 2002, 44 p.